

**MEHMED EMİN PAŞA, Devâtdâr**

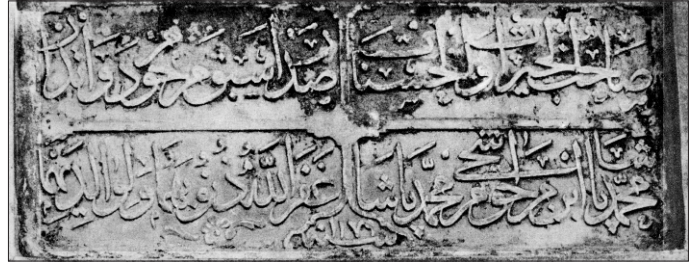
(ö. 1166/1753)

**Osmanlı sadrazamı.**

Donanma ricalinden olup 1112 (1700) yılında Basra ve Kurna'nın eşkiya elinden kurtarılmasında hizmeti görülen Basra Valisi Aşçızâde Mehmed Paşa'nın oğludur. Küçük yaşlarda kâtiplik mesleğine girdi, Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'ya intisap ederek bir süre onun devâtdârlığını (divit-dâr) yaptı ve "devâtdâr bey" diye ün kazandı. Daha sonra Nevşehirli'nin damadı Kethüdâ Mehmed Paşa'nın kızıyla evlendi, ardından Dîvân-ı Hümâyün hâcegânından oldu. İstanbul mukâtaacılığı gibi yüksek gelirli görevlerle kısa sürede zenginleşti. 1730 Patrona İsyanı sırasında kayınpederiyle Sadrazam İbrâhim Paşa'nın öldürülmesi üzerine saklandı ve uzunca bir süre devlet görevlerinden uzak kaldı.

Âsilerin bertaraf edilmesinden sonra tekrar önemli memuriyetlere getirildi. Şevval 1155'te (Aralık 1742) şehreminliğe, ardından mevkûfatçılığa tayin edildi. 1745-1747 yıllarında yeniçeri kâtipliği yaptı. 29 Aralık 1747 tarihinde tersane eminiği görevine, 16 Eylül 1749'da sadâret kethüdâlığına, üç buçuk ay kadar sonra da sadrazamlığa getirildi (24 Muharrem 1163 / 3 Ocak 1750). Mehmed Emin Paşa iki buçuk sene kadar devam eden bu görevi esnasında ülke yönetimini sağlamlaştırmak amacıyla çaba sarfetti. Taşrada Bosna, Rusçuk, Hezargrad, Karaman, Malatya ve Bağdat gibi yerlerde çıkan karışıklıklar bastırıldı. Millî aşiretinin Rakka'ya yerleştirilmesi gerçekleştirildi. Gerek Anadolu'da gerekse Rumeli'de kamu düzeninin sağlanması için 1164'te (1751) adaletnâmeler çıkarıldı (İzzî, vr. 260<sup>b</sup>-261<sup>b</sup>). Yeniçeri Ocağı'nın ıslahı için bazı düzenlemelerin yapılmasına çalışıldı. I. Mahmud sadrazama hitaben çıkardığı hatt-ı hümâyunda ulemânın tutacağı yolu belirledi (Şem'dânîzâde, I, 155). Fâtiş Camii ile Belgrad Kalesi tamir edildi. 1730 ihtilâlinde tahrip edilen Sâdâbâd ve Küçükku kasırları ile Kandilli Sarayı yeniden yaptırıldı. 1165'te (1752) Küçükku Kasrı'nı kendi parasıyla inşa ettiren Mehmed Emin Paşa burayı Boğaziçi'ni çok seven I. Mahmud'a hediye etti ve padişaha orada ziyafet verdi. Bir süredir ara verilen Çırağan eğlencelerine yeniden başlandı. Mehmed Emin Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Üsküdar'da, Gedikpaşa'da, Bedesten'de, Fatih ve Haliç'te büyük yangınlar oldu. Bunlardan 3-4 Şubat 1750'de Küçükpazar'da

Devâtdâr  
Mehmed  
Emin Paşa'nın  
Kandilli'de  
inşa ettirdiği  
çeşmenin  
kitâbesi  
(M. Celâlettin  
Atasoy,  
Kandilli'de  
Tarih,  
İstanbul 1982, rs. 27)



çıkan ve on dokuz saat süren yangın iki kol halinde yayılarak Süleymaniye, Vefa ve bilhassa Ağakapısı'nı yaktı. İki ay sonra Mercan'da çıkan ve on iki saat süren yangın ise Bitpazarı, Abacılar, Yorgancılar ve Yağlıklar'daki kâgir ve ahşap dükkânları, hanları, depolardaki eşyaları ve malları yakıp kül etti. Bu yangınlara yağmur ve sel felâketleri, güneş tutulması, fırtınalar, deniz taşmaları ile kayıkların karaya vurması da eklenince Devâtdâr Mehmed Emin Paşa'ya halk arasında uğursuz anlamında "düztaban" denildi. Ağakapısı ile Yeniodalar ve Cebeci kırsalını yeniden inşa edildi. Her şeyini kaybeden esnafa şefkat gösteren I. Mahmud yanan dükkânları kendi kesesinden inşa ettirdi. Ancak son hadiseler sadrazamın görevden alınmasının yolunu açtı.

Kaynaklara göre aşırı titizliği ve sertliği yüzünden geçimi zor olduğundan Yeniçeri Ocağı'nda sık sık ağa değişiklikleri yaptı, yangın söndürmede ihmali görülenleri padişahın ihtarlarına rağmen tahkir etti, yeniçeri ağası da aynı muameleye uğradı. Çağdaş tarihçilerden Şem'dânîzâde Süleyman Efendi yeniçeri ağasıyla arasının açık olmasından kaynaklanan bu duruma temas eder. Ona göre vezîriâzamı azletmek isteyen Beşir Ağa, yeniçeri ağasını ayarlayarak onun vasıtasıyla yangınlar çıkartıp bunun sorumluluğunu vezîriâzama yükledi (Mürî't-tevârih, I, 164). Bir başka gerekçe ise dönemin güçlü saray adamı olup I. Mahmud üzerinde etkili olan Dârüssaâde Ağası Morali Beşir Ağa'nın devlet işlerine karışması yüzünden onunla arasının açılmasıdır. 18 Şâban 1165 (1 Temmuz 1752) tarihinde Paşakapısı'nda kapıkulu süvarilerinin maaşlarının dağıtılması esnasında sadrazamlıktan alınan Devâtdâr Mehmed Emin Paşa önce saraya getirilip bir süre Kapıarası'nda, başka bir rivayete göre ise Balıkhane mahbesinde tutuldu. Parasına ve mallarına el konulduktan sonra mecburi ikametle Girit'in Resmo şehrine sürüldü (BA, MD, nr. 155, s. 261). Ertesi yılın şubatında affedilerek Mısır valiliğine tayin edilirse de Kahire'ye geldiği gün vefat etti ve buradaki İmam

Şâfiî hazîresine defnedildi (Receb 1166 / Mayıs 1753).

Çağdaş gözlemcilerle göre bilgili, tedbirli, vakur ve cömert, ancak geçimsiz ve sert karakterli olan Mehmed Emin Paşa, işlerinde serbest hareket edememesi ve özellikle Dârüssaâde Ağası Morali Beşir Ağa'nın padişah üzerindeki nüfuzu sebebiyle gerektiği gibi icraatta bulunamamıştır (Dilâverzâde Ömer, s. 78). 1730 ayaklanması sırasında öldürülen kayınpederi Kethüdâ Mehmed Paşa'nın Süleymaniye'deki konağının bahçesindeki mezarını yeniletip yanına sebil ve çeşme yaptırdığı, Kandilli'de sahilde merdivenli sokağın alt başındaki 1179 (1765) tarihli çeşmeyi de inşa ettirdiği (Tanişik, II, 316) kaydedilir. Ayvansarâyi Hüseyin Efendi, Eğrikapı dışında Yenimahalle denilen yerdeki mescide minber koydurduğunu da belirtir (Vefeyât, s. 74). Soyu kızı Fatma Hanım'dan devam etmiştir.

**BİBLİYOGRAFYA :**

İzzî, *Tarih*, İstanbul 1199, vr. 209<sup>b</sup>-210<sup>a</sup>, 214<sup>a-b</sup>, 260<sup>b</sup>-261<sup>b</sup>, 274<sup>a</sup>, 275<sup>b</sup>; Dilâverzâde Ömer, *Zeyli-Hadikatü'l-vüzerâ (Hadikatü'l-vüzerâ içinde)*, s. 76-78; *Subhî Tarihi: Sâmî ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte* (haz. Mesut Aydın), İstanbul 2007, s. 760; Şem'dânîzâde, *Mürî't-tevârih* (Aktepe), I, 150, 151, 152, 155, 158-159, 161, 162, 163, 164, 171, 174; Ayvansarâyi, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 74; J. von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi* (haz. Mümin Çevik – Erol Kılıç), İstanbul 1991, VIII, 129-130 vd., 147, 148-150; *Sicill-i Osmani*, IV, 239-240; İbrahim Hilmi Tanişik, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1945, II, 316; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 333-334; IV/2, s. 370-372; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 33; V, 59; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, IV, 374.



ABDÜLKADİR ÖZCAN

**MEHMED EMİN ZEKÎ BEY**

(1880-1948)

**İrakil devlet adamı,  
asker ve tarihçi.**

Şubat 1880'de Süleymaniye şehrinde doğdu. Babası tütün ticaretiyle uğraşan Hacı Abdurrahman, dedesi Mahmud Ağa'dır. Öğrenimi sırasında parlak zekâsın-